

PHÁT TRIỂN KỸ NĂNG TỰ RA QUYẾT ĐỊNH CÓ TRÁCH NHIỆM CHO TRẺ MẦM NON THÔNG QUA HĐTN TẠI TRƯỜNG MẦM NON

Nguyễn Thị Thoai Mỹ, Lữ Hùng Minh, Trịnh Thị Hương, Võ Huỳnh Đông Hiếu
Giảng viên Khoa Giáo dục Tiểu học – Mầm non, Trường Sư phạm, Trường Đại học Cần Thơ

Tóm tắt: Hiện nay, việc phát triển kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm cho trẻ mầm non thông qua HĐTN tại trường mầm non đang trở thành một yêu cầu quan trọng trong giáo dục sớm, nhằm giúp trẻ hình thành tư duy độc lập và khả năng giải quyết vấn đề. Tuy nhiên, thực tế cho thấy nhiều cơ sở giáo dục mầm non chưa chú trọng thiết kế các HĐTN có chủ đích để rèn luyện kỹ năng này cho trẻ. Nghiên cứu này chỉ ra rằng việc tổ chức HĐTN đa dạng, phù hợp với lứa tuổi có tác động tích cực đến sự phát triển kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm của trẻ, thể hiện qua sự chủ động, tự tin và khả năng lựa chọn phương án giải quyết trong các tình huống thực tế. Kết quả nghiên cứu góp phần bổ sung cơ sở khoa học cho việc thiết kế chương trình giáo dục mầm non theo hướng tăng cường trải nghiệm, đồng thời gợi mở các giải pháp nâng cao hiệu quả tổ chức hoạt động nhằm thúc đẩy sự phát triển tư duy độc lập của trẻ ngay từ giai đoạn đầu đời.

Từ khóa: Kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm, hoạt động trải nghiệm, trẻ mầm non.

DEVELOPING RESPONSIBLE DECISION-MAKING SKILLS FOR PRESCHOOLERS THROUGH EXPERIENCE-BASED ACTIVITIES AT PRESCHOOL

Nguyen Thi Thoai My, Lu Hung Minh, Trinh Thi Huong, Vo Huynh Dong Hieu
Lecturers, Department of Elementary Education – Early Childhood Education, Faculty of Education,
Can Tho University

Abstract: Currently, the development of responsible decision-making skills for preschool children through experiential activities in kindergartens is becoming an important requirement in early education, aimed at helping children form independent thinking and problem-solving abilities. However, the reality shows that many preschool educational institutions have not focused on designing intentional experiential activities to cultivate these skills in children. This study indicates that organizing diverse, age-appropriate experiential activities positively impacts the development of responsible decision-making skills in children, as evidenced by their proactivity, confidence, and ability to choose solutions in real-life situations. The research results contribute to the scientific basis for designing preschool education programs that enhance experiential learning, while also suggesting solutions to improve the effectiveness of activities aimed at promoting the development of independent thinking in children from an early age.

Keywords: Responsible self-decision-making skills, experiential activities, preschool children.

Nhận bài: 20/03/2025

Phản biện: 10/04/2025

Duyệt đăng: 14/04/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong bối cảnh giáo dục mầm non hiện nay, việc trang bị cho trẻ những kỹ năng nền tảng để thích nghi và phát triển toàn diện là một yêu cầu quan trọng. Trong đó, kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm đóng vai trò thiết yếu, giúp trẻ tự tin, độc lập và có khả năng lựa chọn hành động phù hợp trong các tình huống khác nhau. Nhiều nghiên cứu đã chỉ ra rằng, thông qua HĐTN, trẻ có cơ hội quan sát, thử nghiệm và rút kinh nghiệm từ chính những quyết định của mình, từ đó hình thành thói quen suy nghĩ logic, linh hoạt và trách nhiệm hơn trong cuộc sống. Tuy nhiên, trên thực tế, kỹ năng này chưa được quan tâm và rèn luyện một cách hệ thống trong môi trường giáo dục mầm non, khiến trẻ gặp khó khăn trong việc tự đưa ra quyết định phù hợp với hoàn cảnh và năng lực cá nhân.

Xuất phát từ thực tế trên, việc nghiên cứu và đề xuất các biện pháp phát triển kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm cho trẻ mầm non thông qua HĐTN tại trường mầm non là một yêu cầu cấp thiết.

Các HĐTN không chỉ giúp trẻ tiếp xúc với tình huống thực tế, mà còn kích thích tư duy phản biện, khuyến khích trẻ tự đưa ra lựa chọn và chịu trách nhiệm về quyết định của mình. Việc tổ chức các hoạt động này một cách khoa học và có định hướng sẽ góp phần nâng cao chất lượng giáo dục mầm non, giúp trẻ phát triển toàn diện hơn về mặt nhận thức, tình cảm – xã hội và kỹ năng sống. Nghiên cứu này sẽ tập trung làm rõ cơ sở lý luận và thực tiễn của việc phát triển kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm cho trẻ mầm non thông qua HĐTN, từ đó đề xuất những giải pháp phù hợp nhằm nâng cao hiệu quả giáo dục trong các trường mầm non hiện nay.

II. CƠ SỞ LÝ LUẬN

Theo Tổ chức Hợp tác về Học thuật và Học tập Cảm xúc Xã hội (CASEL), kỹ năng ra quyết định có trách nhiệm là một trong năm năng lực cốt lõi của giáo dục cảm xúc và xã hội (SEL). Kỹ năng này bao gồm khả năng đưa ra các quyết định dựa

trên đạo đức, tính an toàn và trách nhiệm xã hội. Việc phát triển kỹ năng này giúp trẻ em không chỉ nhận thức rõ hơn về hậu quả của hành động mà còn thúc đẩy tư duy phản biện và khả năng giải quyết vấn đề hiệu quả.

Theo Klein, G. (2008), ra quyết định là quá trình nhận thức, trong đó cá nhân xác định mục tiêu, cân nhắc các lựa chọn và đưa ra quyết định phù hợp với hoàn cảnh. Ở giai đoạn mầm non, việc phát triển kỹ năng này giúp trẻ nâng cao tư duy độc lập, sự tự tin và khả năng giải quyết vấn đề trong cuộc sống. Do đó, giáo dục mầm non cần tạo ra môi trường kích thích tư duy, giúp trẻ trải nghiệm nhiều tình huống thực tế để rèn luyện kỹ năng tự ra quyết định ngay từ những năm đầu đời.

Theo Feis, C. L., & Simons, C. (2014), kỹ năng ra quyết định có trách nhiệm là quá trình nhận diện vấn đề, tìm kiếm giải pháp thay thế, đánh giá hậu quả của từng lựa chọn và đưa ra quyết định phù hợp. Trong bối cảnh mầm non, kỹ năng này thể hiện qua việc trẻ tự chọn đồ chơi, quyết định tham gia hoạt động nào, giải quyết xung đột với bạn bè hoặc lựa chọn cách diễn đạt suy nghĩ và cảm xúc.

Theo Lansdown (2005), trẻ em cần được trao cơ hội để ra quyết định phù hợp với độ tuổi nhằm giúp các em phát triển khả năng tư duy phản biện và trách nhiệm cá nhân. Việc rèn luyện kỹ năng ra quyết định có trách nhiệm ở trẻ mầm non có thể thông qua các hoạt động học tập, vui chơi, giao tiếp và tương tác xã hội.

Từ các nhận định trên, nhóm nghiên cứu đưa ra khái niệm “Kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm ở trẻ mầm non là khả năng của trẻ trong việc lựa chọn và đưa ra quyết định dựa trên sự hiểu biết về hậu quả và trách nhiệm liên quan đến hành động của mình dựa trên sự hiểu biết, kinh nghiệm và sự hướng dẫn phù hợp từ người lớn. Kỹ năng này giúp trẻ phát triển tính tự lập, tự tin và khả năng giải quyết vấn đề, đồng thời hình thành ý thức trách nhiệm đối với bản thân và môi trường xung quanh. Đây là một trong những kỹ năng quan trọng giúp trẻ phát triển tư duy độc lập, khả năng giải quyết vấn đề và hình thành sự tự tin trong cuộc sống”.

“Trải nghiệm là quá trình cá nhân tham gia trực tiếp vào hoạt động, tích cực tương tác với đối tượng, được cảm nhận và đúc kết những tri thức, kỹ năng, hình thành thái độ về sự vật – hiện tượng nhất định, tạo thành kinh nghiệm sống cho bản thân” (Hoàng Thị Phương 2021, tr. 8).

“Cơ sở của lý thuyết học tập trải nghiệm, học

tập là một quá trình mà ở đó tri thức được tạo ra thông qua sự biến đổi, chuyển hóa kinh nghiệm. Đó là quá trình thông qua hành động (việc làm), chủ thể tạo ra tri thức mới trên cơ sở trải nghiệm thực tế, dựa trên đánh giá, phân tích những kinh nghiệm, kiến thức sẵn có nhờ sự tác động của “kiến thức” tiếp thu được qua hành động với đối tượng” (Nguyễn Thị Hằng, 2017).

Trong quyển sách Tiến tới học thuyết của giảng dạy (Toward a theory of Instruction) (Bruner, J. S., 1974) đã chỉ ra rằng “Mục tiêu của giáo dục là thúc đẩy quá trình thách thức và kỹ năng trong quá trình tìm kiếm tri thức, không phải để nhớ bản thân tri thức và tri thức là quá trình, không phải là sản phẩm”. Như vậy, kết quả không phải là yếu tố quyết định tất cả về việc học mà cần quan tâm cả quá trình đi đến kết quả đó. Việc học qua trải nghiệm bắt nguồn từ kinh nghiệm để tạo ra tri thức cho cá nhân đó.

Theo tác giả Hoàng Thị Phương và cs (2021) HĐTN bao gồm các tương tác giữa con người với đối tượng. Nghĩa là kiến thức mà trẻ thu được không phải nhờ vào việc giáo viên truyền thụ cho trẻ hay trẻ bị động, ngồi yên, mà cách duy nhất để học tập thông qua trải nghiệm là trẻ phải chủ động, tích cực tiếp xúc, tác động tới môi trường đó. HĐTN là quá trình tổ chức cho trẻ tham gia vào các hoạt động thực tiễn, giúp trẻ khám phá, tương tác và phản ánh về thế giới xung quanh. Phương pháp này không chỉ giúp trẻ phát triển kỹ năng xã hội mà còn khuyến khích tính tự lập, khả năng tư duy sáng tạo và kỹ năng ra quyết định. Việc tích hợp HĐTN vào chương trình giáo dục mầm non tạo điều kiện cho trẻ hình thành và phát triển các kỹ năng cần thiết cho cuộc sống sau này.

III. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

3.1. Lợi ích của việc phát triển kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm cho trẻ mầm non

Việc phát triển kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm cho trẻ mầm non đóng vai trò quan trọng trong việc hình thành nền tảng tư duy độc lập và khả năng giải quyết vấn đề ngay từ những năm đầu đời. Theo nghiên cứu của Gopnik, Meltzoff và Kuhl (1999), trẻ em không chỉ học hỏi thông qua bắt chước mà còn phát triển nhận thức khi được khuyến khích tự đưa ra quyết định. Khi trẻ có cơ hội tự chọn lựa trong các tình huống phù hợp, chẳng hạn như quyết định sử dụng màu sắc nào khi vẽ tranh hay lựa chọn vật liệu xây dựng mô hình, trẻ dần hình thành khả năng phân tích, đánh giá và chịu trách nhiệm với lựa chọn của

mình. Điều này không chỉ giúp trẻ nâng cao tư duy phản biện mà còn nuôi dưỡng sự tự tin, một yếu tố quan trọng trong quá trình phát triển nhân cách sau này.

Bên cạnh đó, kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm còn góp phần nâng cao sự kiên trì và khả năng điều chỉnh hành vi của trẻ. Theo nghiên cứu của Diamond và Lee (2011), trẻ em có khả năng kiểm soát hành vi và đưa ra quyết định sáng suốt thường có sự phát triển tốt hơn về năng lực nhận thức và cảm xúc. Khi tham gia vào các HĐTN tại trường mầm non, chẳng hạn như tự lựa chọn cách thức khám phá thiên nhiên hay thử nghiệm các phương án giải quyết mâu thuẫn trong trò chơi nhóm, trẻ học cách cân nhắc hậu quả của hành động, từ đó phát triển sự kiên trì và trách nhiệm. Việc cho phép trẻ tự đưa ra quyết định có trách nhiệm trong môi trường học tập an toàn còn giúp trẻ hình thành thái độ tích cực trước thử thách, hạn chế tâm lý phụ thuộc và thụ động trong quá trình học tập cũng như cuộc sống sau này.

Cuối cùng, phát triển kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm cho trẻ mầm non thông qua HĐTN giúp nâng cao kỹ năng giao tiếp và hợp tác xã hội. Theo Vygotsky (1978), trẻ em phát triển nhận thức và kỹ năng xã hội thông qua sự tương tác với môi trường xung quanh. Khi trẻ có cơ hội thảo luận, bày tỏ ý kiến cá nhân và thương lượng với bạn bè để đưa ra quyết định chung trong các hoạt động nhóm, trẻ không chỉ rèn luyện khả năng diễn đạt mà còn học cách lắng nghe và tôn trọng ý kiến người khác. Điều này tạo tiền đề vững chắc cho sự phát triển của các kỹ năng mềm quan trọng như làm việc nhóm, đàm phán và giải quyết mâu thuẫn – những năng lực thiết yếu giúp trẻ hòa nhập và thành công trong xã hội tương lai.

3.2. Vai trò của HĐTN trong phát triển kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm

HĐTN đóng vai trò quan trọng trong việc phát triển kỹ năng tự ra quyết định của trẻ mầm non, giúp trẻ hình thành tư duy độc lập và khả năng lựa chọn phù hợp với hoàn cảnh. Theo Piaget, J., & Inhelder, B. (2008), trẻ em phát triển nhận thức thông qua quá trình trải nghiệm và tương tác với môi trường xung quanh. Khi tham gia vào các HĐTN như trò chơi đóng vai, khám phá khoa học, hay các tình huống giả lập, trẻ được đặt vào hoàn cảnh buộc phải quan sát, đánh giá và đưa ra quyết định dựa trên thông tin thu thập được. Quá trình này không chỉ giúp trẻ hiểu rõ hơn về hậu quả của quyết định mà còn tăng cường khả năng phản biện

và điều chỉnh hành vi của mình.

Bên cạnh đó, HĐTN tạo môi trường an toàn để trẻ thử nghiệm các quyết định mà không sợ sai lầm, từ đó giúp trẻ phát triển sự tự tin và khả năng giải quyết vấn đề. Vygotsky (1978) nhấn mạnh rằng trẻ em học hỏi tốt nhất khi có sự hỗ trợ từ môi trường và người hướng dẫn. Trong HĐTN, giáo viên không áp đặt mà đóng vai trò người hỗ trợ, khuyến khích trẻ suy nghĩ và lựa chọn phương án tối ưu. Ví dụ, trong một hoạt động “mua sắm tại cửa hàng”, trẻ phải quyết định mua gì dựa trên số tiền giả định có sẵn, từ đó rèn luyện khả năng lập kế hoạch và cân nhắc ưu tiên. Chính những trải nghiệm thực tế này giúp trẻ phát triển tư duy linh hoạt và khả năng tự điều chỉnh quyết định dựa trên hoàn cảnh cụ thể.

Ngoài ra, HĐTN góp phần định hình giá trị và động cơ ra quyết định của trẻ ngay từ giai đoạn đầu đời. Theo nghiên cứu của Dewey (1986), học tập qua trải nghiệm giúp cá nhân phát triển nhận thức đạo đức và trách nhiệm xã hội. Khi tham gia vào các tình huống trải nghiệm có yếu tố hợp tác, như cùng nhau giải quyết xung đột trong nhóm hay thực hiện nhiệm vụ chung, trẻ dần học cách cân nhắc không chỉ lợi ích cá nhân mà còn tác động đến người khác. Điều này giúp trẻ hình thành kỹ năng tự ra quyết định một cách có trách nhiệm, góp phần xây dựng nền tảng tư duy phản biện và độc lập trong tương lai.

3.3. Đề xuất biện pháp phát triển kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm cho trẻ mầm non thông qua HĐTN tại trường mầm non

Giáo viên cần xây dựng các HĐTN có tính hướng mở, yêu cầu trẻ tự suy nghĩ và lựa chọn phương án giải quyết. Các tình huống có thể gắn với cuộc sống hằng ngày, như chọn trang phục phù hợp với thời tiết hoặc phân công nhiệm vụ trong nhóm. Khi đối diện với các tình huống này, trẻ sẽ học cách đánh giá tình huống, cân nhắc lựa chọn và chịu trách nhiệm với quyết định của mình. Giáo viên đóng vai trò hướng dẫn, gợi ý thay vì áp đặt ý kiến, giúp trẻ tự tin vào khả năng ra quyết định của bản thân.

Một môi trường giáo dục khuyến khích sự tự chủ giúp trẻ có nhiều cơ hội thực hành ra quyết định trong các hoạt động hàng ngày. Giáo viên cần bố trí không gian lớp học hợp lý, cung cấp nhiều lựa chọn về học liệu, đồ chơi và hoạt động để trẻ có thể tự chọn theo sở thích và nhu cầu. Việc cho trẻ quyết định về thứ tự thực hiện các nhiệm vụ, chọn bạn cùng chơi hoặc tham gia vào các hoạt

động theo cách riêng giúp trẻ hình thành kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm trong khuôn khổ phù hợp. Điều này giúp trẻ phát triển sự tự tin và trách nhiệm cá nhân.

Giáo viên nên thường xuyên sử dụng các câu hỏi gợi mở để giúp trẻ rèn luyện tư duy độc lập và khả năng ra quyết định. Các câu hỏi như “Con sẽ làm gì nếu bạn làm rơi đồ chơi?” hay “Con muốn vẽ bức tranh này bằng màu gì?” giúp trẻ học cách phân tích tình huống và đưa ra lựa chọn phù hợp. Thay vì đưa ra đáp án ngay lập tức, giáo viên nên khuyến khích trẻ suy nghĩ, thử nghiệm và tự chịu trách nhiệm với quyết định của mình. Cách tiếp cận này giúp trẻ dần hình thành thói quen suy nghĩ có định hướng trước khi đưa ra quyết định.

Các hoạt động nhóm như trò chơi nhập vai, xây dựng công trình hay thực hiện dự án nhỏ giúp trẻ có cơ hội trao đổi, thương lượng và thống nhất quyết định chung. Trong quá trình hợp tác, trẻ học cách lắng nghe ý kiến của bạn, cân nhắc giải pháp phù hợp và bảo vệ quyết định của mình. Giáo viên cần hướng dẫn trẻ cách diễn đạt quan điểm, thương lượng một cách tôn trọng và chịu trách nhiệm với quyết định chung. Điều này không chỉ giúp trẻ rèn luyện kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm mà còn phát triển kỹ năng giao tiếp

và hợp tác trong tập thể.

IV. KẾT LUẬN

Tóm lại, việc phát triển kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm cho trẻ mầm non thông qua HĐTN tại trường mầm non không chỉ giúp trẻ hình thành sự tự tin, chủ động mà còn rèn luyện tư duy linh hoạt, khả năng giải quyết vấn đề và tinh thần trách nhiệm. Những trải nghiệm thực tế mang lại cơ hội để trẻ học cách đánh giá tình huống, cân nhắc lựa chọn và chịu trách nhiệm với quyết định của mình. Khi được khuyến khích đưa ra quyết định trong môi trường an toàn, trẻ sẽ dần phát triển khả năng tự lập, biết cách kiểm soát hành vi và cảm xúc của bản thân. Đây là tiền đề quan trọng để trẻ có thể thích ứng với cuộc sống, hình thành nhân cách vững vàng và phát triển toàn diện. Vì vậy, giáo viên và nhà trường cần thiết kế các HĐTN phong phú, phù hợp với lứa tuổi, đồng thời tạo điều kiện để trẻ thực hành kỹ năng ra quyết định có trách nhiệm một cách tự nhiên. Bên cạnh đó, sự phối hợp giữa nhà trường và gia đình sẽ giúp trẻ củng cố những kỹ năng này trong cuộc sống hằng ngày. Đầu tư vào sự phát triển kỹ năng tự ra quyết định có trách nhiệm ngay từ giai đoạn mầm non chính là nền tảng vững chắc cho một thế hệ chủ động, sáng tạo và bản lĩnh trong tương lai.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bredekamp, S., & Copple, C. (1997). *Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs. (Revised Edition)*. National Association for the Education of Young Children, 1509 16th Street, NW, Washington, DC 20036-1426.
- Bruner, J. S. (1974). *Toward a theory of instruction*. Harvard university press.
- Dewey, J. (1986, September). *Experience and education*. In *The educational forum* (Vol. 50, No. 3, pp. 241-252). Taylor & Francis Group.
- Diamond, A., & Lee, K. (2011). *Interventions shown to aid executive function development in children 4 to 12 years old*. Science, 333(6045), 959-964.
- Epstein, J. L. (2002). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools*. Adolescence-San Diego-, 37, 435-435.
- Feis, C. L., & Simons, C. (2014). *Training preschool children in interpersonal cognitive problem-solving skills: A replication*. In *Prevention* (pp. 59-70). Psychology Press.
- Gopnik, A., Meltzoff, A. N., & Kuhl, P. K. (1999). *The scientist in the crib: Minds, brains, and how children learn*. William Morrow & Co.
- Nguyễn Thị Hằng (2017). *Lí thuyết học tập trải nghiệm - những vấn đề lý luận cơ bản và định hướng vận dụng vào tổ chức HĐTN sáng tạo*, Tạp chí khoa học Đại học Sư phạm Hà Nội, (62), số 1A, trang 48-57.
- J. Piaget (1963). *Tâm lý – Giáo dục học*. NXB Giáo dục.
- Klein, G. (2008). *Naturalistic decision making*. Human factors, 50(3), 456-460.
- Lansdown, G. (2005). *Can You Hear Me? The Right of Young Children to Participate in Decisions Affecting Them*. Working Papers in Early Childhood Development, No. 36. Bernard van Leer Foundation. PO Box 82334, 2508 EH, The Hague, The Netherlands.
- Piaget, J., & Inhelder, B. (2008). *The psychology of the child*. Basic books.
- Hoàng Thị Phương và cộng sự (2021). *Tổ chức hoạt động giáo dục theo hướng trải nghiệm cho trẻ ở trường mầm non*. NXB Đại học Sư phạm.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.